

NIETS MEER TE VERLIEZEN

Annemarie Bon

Niets meer te
verliezen

moon

© Annemarie Bon, 2011
© Moon Amsterdam, 2020
Omslagontwerp: Nienke de Jong
Omslagbeeld © 123RF: Svetlana Alyuk
Vormgeving binnenwerk: Crius Group,
Hulshout

ISBN 978 90 488 5623 7
ISBN 978 90 488 5624 4 (e-book)
NUR 284

www.uitgeverijmoon.nl
www.overamsteluitgevers.nl
www.annemariebon.nl
www.facebook.com/AnnemarieBon
www.twitter.com/annemariebon

OVERAMSTEL
uitgevers

Moon is een imprint van Overamstel uitgevers bv

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Freek, vrijdag 5 januari, Noordwijk

Voor het eerst deze winter was Freek blij dat hij geen werk had. Anders had hij vanochtend niet met zijn vriend Willem vanuit Leiden naar dé bezienswaardigheid van het nieuwe jaar in Noordwijk kunnen lopen.

Vanaf de duintop zagen ze de potvis al liggen. Hij was groter dan elke andere boot op het strand. Maar gelukkig lagen de scheepjes van de haringvissers een eind verderop en had het zeemonster ze niet onder zijn gewicht verpletterd. De potvis zag eruit alsof hij niet van deze wereld was. Freek had meteen zin er een lied over te maken, maar dat zou moeten wachten tot hij weer thuis was.

Hij rilde. Kwam dat door de bijtende koude wind daarboven op het duin of door het gekrijs van de meeuwen? Of was dit monster inderdaad een teken van God, zoals veel mensen dachten, en zou 1629 daarom niet veel goeds brengen? Ze waren nog altijd in oorlog met Spanje.

Freek schudde het akelige gevoel van zich af en stootte Willem aan. 'Kom, we gaan naar het strand. Ik wil dat beest nu eindelijk

wel eens van dichtbij bekijken. We zijn lang genoeg onderweg geweest.’

‘Pffft,’ zei Willem, ‘wat is nou twee uur lopen?’

‘We moeten ook nog terug en het wordt al vroeg donker.’

Ze stoven naar beneden en Freek voelde zich een kind van zes, in plaats van de jongen van zestien die hij was. Zijn klompen raakten vol zand. Willem rende een stuk voor hem uit. Het lukte Freek niet hem in te halen, al was hij wel een kop groter dan zijn vriend.

Beneden op het strand leek het wel alsof heel Holland zich had verzameld. Paardenkarren reden af en aan en er waren zelfs kraampjes met versnaperingen. Een schilder schetste aan zijn ezel tekeningen van het spektakel.

‘Had je je draailier maar meegenomen,’ zei Willem, ‘dan had je nog een paar stuivers kunnen verdienen. Stom van je!’

Freek haalde zijn schouders op. ‘Die draailier is tot daar aan toe. Ik vind het erger dat Geertje en Lisa niet mee konden.’ Lisa was zijn vriendin en Freeks zus Geertje ging met Willem. Ze trokken vaak met zijn vieren op.

Het was nog niet eenvoudig om echt dichtbij te komen, maar na wat geduw stonden ze even later vlak bij de potvis. Het dier leek nu nog reusachtiger. Hij verspreidde een penetrante geur van ranzig vet, die de zilte zeelucht verdrong. Freek werd er een beetje misselijk van.

Het dier was opgekocht door een handelaar. Boven op het beest stond een man lagen spek af te snijden. Dat spek zou later verwerkt worden tot traan, een soort olie. Aan een zijkant waren twee anderen met hetzelfde karwei bezig. Geweldig dat Freek nu met eigen ogen het werk kon zien dat normaal tijdens de walvisvaart op Spitsbergen werd gedaan.

Willem lachte. ‘Het is een mannetje. Kijk eens wat een enorme piemel hij heeft!’

‘Jaloers?’ informeerde Freek.

Zij waren niet de enigen die oog hadden voor dat deel van de potvis. Iedereen wees ernaar.

‘Zeshonderd gulden heeft de handelaar voor die potvis betaald,’ hoorde Freek een man naast hem slissen. Hij had nog maar drie tanden in zijn mond. ‘Zeshonderd gulden!’

‘Ach, deze walvis is zo komen aanspoelen. Hij heeft geen kosten hoeven maken voor de vaart naar de Noordelijke IJszee om er zelf een te vangen,’ mopperde een ander. ‘Hij kan het spek zo naar de traankokerij brengen.’

‘Ik ben benieuwd hoeveel vaatjes traan deze potvis oplevert,’ reageerde de man naast Freek.

‘Die traan alleen al brengt minstens tweeduizend gulden op,’ antwoordde de mopperaar. ‘Nog los van de winst op de baleinen, de botten en de huid. Waarom heb ik nou geen geld om dit beest te kopen en er geld mee te verdienen? Die gouden rijkdom van Holland is er alleen voor de kooplui! Die worden steeds rijker.’

Freek snapte de mopperaar wel. Holland was een van de gewesten die samen de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden vormden, nadat het de protestante geuzen was gelukt zich los te vechten van het machtige, katholieke Spanje. En nu was hun Holland rijk! Zij hadden de VOC, veroverden verre landen en konden de beroemde wetenschappers en kunstenaars tot zich rekenen.

Maar thuis merkten ze niet veel van alle rijkdom. Freeks familie had amper genoeg te eten sinds zijn vader was overleden en het lukte Freek deze winter niet om werk te vinden. Hij was een handige boerenknecht, maar werk op het land was er vooral

zomers. Zijn moeder moest eens weten dat hij vandaag niet op zoek was naar werk, maar hier stiekem met Willem naar een soort winterkermis was.

Een man in deftige zwarte kleren kwam op hen af. Hij stelde zich voor als Krijn Koster, de eigenaar van de potvis. ‘Kunnen jullie wat extra stuivers gebruiken? We komen hier handen tekort en we willen het werk vandaag af krijgen.’

‘Graag,’ zeiden Freek en Willem.

‘Jullie zijn vast geen broers,’ zei Koster, ‘want jullie lijken helemaal niet op elkaar.’

Freek grinnikte. Dat was waar. Hij was niet alleen een stuk langer dan Willem, maar hij had bovendien lang, golvend donker haar. Willem had daarentegen blonde krullen.

Koster legde hun uit wat ze moesten doen. ‘Jullie moeten de spekrepen op die kar laden. We hebben twee wagens om de vracht naar de traankokerij te rijden.’ Hij wees hun ook hoe ze de repen spek moesten stapelen: steeds een laag in de lengte en dan daarop een laag in de breedte. ‘Hup, aan het werk jullie!’

Ondanks het zware werk en de afschuwelijke stank, voelde Freek zich een bofkont. Nu zou hij toch nog wat verdienen. Misschien zou hij vandaag eens geen ruzie met zijn moeder over geldgebrek krijgen?

Naast de potvis lagen lappen tentzeil. Daarop wierpen de snijders het spek. Freek en Willem tilden samen de glibberige blubber op de kar.

Halverwege de middag werd het steeds rustiger op het strand. Iedereen wilde voor het donker thuis zijn. En het begon om vier uur al te schemeren.

Krijn Koster kwam met een goedkeurende blik in zijn ogen

op Freek en Willem af. ‘Mooi werk! Jullie zijn flink opgeschoten. Trek in een stuk brood en worst?’

Koster floot naar de andere drie en die lieten zich dat net als Freek en Willem geen twee keer zeggen. Trek? Freek zou zomaar een half varken lusten, met drie broden toe om de gaatjes te vullen.

‘We werken door tot we klaar zijn,’ zei Koster. ‘Hoewel we niet echt bang hoeven te zijn dat er iemand met het karkas van deze potvis op zijn rug vandoor zal gaan.’ Hij lachte om zijn eigen grapje.

Freek slikte een hap brood door. ‘Wij hebben alleen een probleempje. We wonen in Leiden en zijn vanochtend hier naartoe komen lopen om de potvis te zien, en uh...’

Krijn Koster lachte. ‘Als dat alles is... Jullie kunnen met mij met de laatste kar meerijden. Ik woon ook in Leiden.’

‘Dan werken we graag door!’ Wat sommigen ook zeiden over die potvis, voor hen betekende hij vooral mazzel.

Het gesprek viel stil. Eten was nu even belangrijker.

‘Zo, en wat doen jullie verder voor de kost, als jullie niet uit nieuwsgierigheid naar aangespoelde potvissen komen kijken?’ vroeg Koster, toen hij zijn eerste stuk brood achter de kiezen had.

‘Eerlijk gezegd zijn we op dit moment op zoek naar werk,’ zei Freek.

Willem grijnsde en nam zijn hoed met een theatrale zwier af. ‘Als er nog meer potvissen stranden, kunt u op ons rekenen.’

‘Je hebt meer kans op walvissen als je aanmonstert op de vaart naar Spitsbergen,’ opperde Koster. ‘Daar kun je leren speksnijden.’

‘Speksnijden!’ riep een man met een warrige baard en vlamme ogen. ‘Daar word je niet rijk van. Je houdt er alleen vuile handen aan over.’

‘Vuile handen krijg je van de oorlog,’ zei een andere arbeider.

‘Vuile handen van de oorlog?’ riep Willem verontwaardigd. ‘Die oorlog gaat wel om onze republiek. We moeten die Spanjaarden in het zuiden en oosten tegenhouden, voor ze ons weer te grazen nemen. Jullie willen toch zeker niet terug naar de tijd van Alva met zijn brandstapels en torenhoge belastingen? De republiek moet juist aanvallen.’

‘Nou, ik zie Frederik Hendrik dat nog niet doen,’ zei baardmans. ‘Ze noemen hem niet voor niets Mooi Heintje. Hij bouwt liever paleizen en geeft dure feestjes in plaats van een krijgsheer te zijn, zoals zijn halfbroer Maurits en zijn vader Willem van Oranje, God hebbe hun ziel.’

Maar Koster fronste zijn wenkbrauwen. ‘Pas op met je vooroordeel. Er zit meer achter deze prins dan je zo zou zeggen.’ Hij wendde zich tot Freek en Willem. ‘Is het leger niets voor jullie? Er is altijd een tekort aan manschappen en het betaalt goed.’

‘Ja, en waar zou dat gebrek aan mannen door komen?’ schamperde de man met de baard.

Krijn Koster ging onverstaanbaar verder. ‘Hoe oud zijn jullie?’

‘Zestien, bijna zeventien,’ antwoordde Freek.

‘Zeventien,’ zei Willem.

‘Geen punt,’ zei Koster. ‘Soldaten moeten achttien zijn, maar ook jongens zijn welkom als hulpje van de officieren. Misschien is het maar beter ook dat jullie nog geen achttien zijn, want jongens hoeven niet mee te vechten.’

Het leger! Dat hij daar nooit eerder aan gedacht had. Eindelijk werk en iets meer van de wereld zien dan Leiden alleen. Zich inzetten voor de republiek. Léven! Maar meteen daarna dacht hij aan alle gewonden die terugkeerden van het slagveld en de angst be kroop hem.

Toen dacht hij ook aan Lisa en schudde zijn hoofd.

‘Denk er nog eens over na,’ zei Koster. ‘Je krijgt direct bij aanmonstering geld. Een vriend van me is kapitein en volgens mij is hij manschappen aan het ronselen voor zijn compagnie. Er gaan geruchten dat de prins plannen heeft voor een grote veldtocht in het voorjaar. Onthoud deze naam: Van Wijngaerden.’ Koster haalde een beschreven vel papier uit zijn plunjezak en overhandigde dat aan Freek. ‘En deze aanbevelingsbrief van mij zal je helpen.’

Baardmans knipoogde naar Koster. ‘Is dat ook een handeltje van je?’

Toen het na nog een dik uur stevig doorwerken echt te donker werd en de laatste kar volgeladen was, beval Koster de mannen te stoppen. Hij dirigeerde ze naar de andere boerenkar die al klaarstond. De twee stevige trekpaarden dampden uit hun neusgaten. Met één sprong waren Freek en Willem in de kar en ze nestelden zich dicht tegen elkaar aan in de hoek op strozakken. Toen ook de andere drie arbeiders in de laadbak neergeploft waren en Koster op de bok zat, spoorde de boer de paarden aan.

Frees handsen glibberden van het vet. Hij rook eraan en had daar onmiddellijk spijt van. Met wat stro wreef hij de ergste viezigheid er vanaf.

De tocht naar Leiden duurde nu niet lang. Het was heerlijk om in de kar te zitten. Freek zag dat hij niet de enige was die moe was. Niemand had veel te zeggen. Willem knikkebolde en zou in slaap gevallen zijn, als het gehotsebots van de kar hem niet steeds wakker geschud had.

Freek fantaseerde over de toekomst. De gedachte aan het leger was als een ontkiemend zaadje. Hij kon in elk geval eens informeren bij Van Wijngaerden.

Wat zou zijn moeder ervan zeggen? Hij zou genoeg geld gaan

verdienen. Zou ze dan eindelijk trots op hem zijn? En verder, moest niet ooit iemand van zijn familie zijn grootvader Rombout uit Den Bosch wreken? Hij was een van de beeldenstormers geweest. Rombout was onthoofd, alleen maar omdat hij protestant was. Freeks familie was daarna naar Leiden gevlucht. Zijn draailier was een erfstuk van zijn grootvader.

Die beeldenstorm, samen met het verzoek van tweehonderd edelen aan Spanje om een einde te maken aan de geloofsvervolgingen, was het begin geweest van de oorlog met Spanje, die nu al zestig jaar duurde. Zeven gewesten hadden zich vrijgevochten.

Freek haalde diep adem. Wat was het juiste om te doen? Mee-gaan met het huurleger van de prins?

Maar toen hij weer aan Lisa dacht, vroeg hij zich af of hij haar ooit zo lang zou kunnen missen. Of hoorde dat ook bij het juiste doen, dat je zelfs je liefde ervoor opzij wilde zetten?

Freek, dinsdag 16 januari, Leiden

Scherven brengen geluk, zeiden ze altijd. Maar niet als je de stukken probeert te lijmen, dacht Freek. Een kan die eenmaal gebroken is geweest, zal altijd blijven lekken. Onmiddellijk geluk hadden scherven hem nog nooit opgeleverd. Wat moest je ermee? En als je vele jaren later eindelijk eens een keer geluk had, wie zou zeggen waar dat dan door kwam?

Nee, niemand werd gelukkig van de kan die nu in scherven op de lemen vloer lag. Zijn moeder liep rood aan. Freek zag de aderen op haar slapen blauwig opdikken.

‘En waar moet ik een nieuwe van betalen? Ik spin de godganse dag tot het eelt op mijn handen barst en nog hebben we amper te eten. Het scheelt dat Geertje me helpt. Maar jij bent een nietsnut.’

‘Het was een ongelukje. En ik kan er ook niks aan doen dat er geen werk bij de boeren is. Het is winter.’

Maar zijn moeder vervolgde haar tirade, doof voor Freeks verdediging. ‘Je weet hoe moeilijk we het hebben sinds je vaders dood. Doe je wel genoeg je best om werk te vinden? Er is vast wel ergens een klusje te doen.’

Ze zakte in elkaar op haar stoel. Het deed Freek denken aan een aangespoelde kwal op het strand; daar bleef ook niet veel van over. Hij had medelijden met haar, maar wat kon hij eraan doen?

‘Wat lummel je hier ook binnen?’ zei zijn moeder. ‘Vandaag kun je Piet Hein toejuichen in de stad. Maak toch dat je wegkomt, voor je hier nog meer breekt.’

‘Ik wil ook naar de intocht, maar ik kwam mijn draailier pakken.’

‘Je draailier? Je gaat niet bedelen met dat ding! Het is dat hij van opa is geweest, anders had ik hem allang verkocht.’

‘Nee, moeder. Het is feest. Ik wil alleen maar muziek maken.’

Geertje stond achter haar moeder te gebaren dat ze mee wilde.

Hij hing de draailier om aan de leren band en schraapte zijn keel. Was dit het moment? ‘Moeder, ik beloof je dat ik niet thuis zal komen voor ik werk gevonden heb.’

‘Dat ken ik...’

‘Maar mag Geertje mee naar de stad?’

Moeder draaide zich om naar haar dochter. Ze zuchtte. ‘Goed, gaan jullie dan maar. Ik sloof wel verder. Wie weet krijgen wij ook wat van die schatten van de zilvervloot.’

Commandant van de West-Indische Compagnie Piet Hein was ruim een maand eerder met de laatste vijf schepen van de Zilvervloot de haven van Hellevoetsluis binnen gevaren. Die schepen had hij in de West heroverd op de Spanjaarden. Eigenlijk was Piet Hein gewoon een piraat in dienst van de republiek. Hij had toestemming van de Staten-Generaal om buitenlandse schepen te kapen, ook al waren het geen oorlogsschepen. Maar zo’n grote buit als deze zilvervloot was er nog nooit op de Spanjaarden heroverd. De schepen waren volgeladen met huiden, zijde, kostbare verfstoffen, munten en vooral heel erg veel zilver. De opbrengst was maar liefst twaalf miljoen gulden. Binnen een paar

dagen zongen de kinderen er al liedjes over, maar toen Piet Hein met zijn zegetocht langs de Hollandse steden begon, barstten de feestelijkheden pas goed los. Vandaag deed hij dus Leiden aan.

Freek stond al met zijn hand op de deurkruk, toen moeder een glimlach op haar lippen toverde. ‘Wel bij je grote broer blijven, hè Geertje?’

Dat ‘grote broer’ was een grapje en sloeg alleen op zijn lengte, want Geertje was bijna een jaar ouder dan Freek. Hij knipoogde naar zijn zus. Hij zou nooit zonder Willem naar het feest gaan en dat wist Geertje maar al te goed. Haar moeder hoefde zich echt geen zorgen te maken dat ze van Freeks zijde zou wijken.

‘We gaan eerst Willem ophalen,’ zei hij, toen ze buiten stonden. ‘En daarna mijn eigen, lieve Lisa.’

Willem woonde niet ver weg; hij woonde vlak bij de Waag. Hij nam Geertje meteen in zijn armen. ‘Er is maar één schat van de zilvervloot. En dat ben jij!’

Het verliefde gedoe van de twee deed Freek extra verlangen naar Lisa. Hij wenkte ze. ‘Kom, we gaan.’

Onderweg keken ze hun ogen uit. Er was van alles te doen en overal hingen de vlaggen uit.

Lisa was niet thuis.

‘Ik dacht dat ze met jou was,’ zei haar moeder.

Freek trok zijn wenkbrauwen op.

‘Ja, ze riep op een zeker moment vanaf de straat: “Ik ben weg.” Ik was binnen en heb haar verder niet meer gezien.’

Een vervelende kramp trok door zijn buik. Waar was Lisa?

Willem stootte hem aan. ‘Maak je niet druk. We zullen haar in de stad wel vinden.’

Maar Freek maakte zich wel druk. Lisa wist toch dat hij haar zou komen halen? Hij zag haar te weinig de laatste tijd. Soms leek het zelfs alsof ze hem ontweek.

‘Als je d’r vindt, hou je haar dan goed in de gaten?’ vroeg Lisa’s moeder.

De kramp in zijn maag trok niet weg, maar werd alleen maar erger.

Voor het stadhuis stroomde het plein langzaam vol. Freek, Geertje en Willem vonden een mooi plekje aan de zijkant. Daar stonden wat lege vaten van pekelharing, waar ze op gingen staan om zo boven de mensenmenigte uit te kunnen kijken.

‘Steek je arm maar door de mijne, Geertje,’ bood Willem aan, ‘dan val je niet.’

‘Wat ben je toch galant,’ merkte Freek op.

‘Dat komt door die knappe zus van je,’ zei Willem. Hij pakte Geertjes hand en trok haar naar zich toe. Geertje zag er niet uit alsof ze dat vervelend vond. Freek zocht tevergeefs zijn eigen schoonheid.

‘Luister,’ zei Geertje. ‘Het gaat beginnen.’

‘Welkom,’ schalde de stem van de omroeper door een grote hoorn vanaf het bordes van het stadhuis. ‘Het verheugt Leiden, geuzenstad in hart en nieren, om samen met u de overwinning op de Spaanse zilvervloot te vieren. Het is de goede God zelf die ons dit kapitaal heeft geschonken. Hiermee kan de Republiek de zware oorlogslasten beter dragen en staan onze kansen er beter voor dan ooit.’

Er steeg een luid gejuich op.

‘Vanmiddag na de dankdiensten beginnen de feesten. Maar dronkaards die vernielingen aanrichten, biervaten aansteken, met stenen gooien of vechten, kunnen rekenen op de strengste straffen.’

Ook Freek, Geertje en Willem gingen naar een dankdienst. De psalmen werden uitbundiger gezongen dan Freek gewend was.

De predikant glom van trots om de piraterij van Piet Hein. De Spanjaarden hadden helemaal geen recht op al die schatten, preekte hij, aangezien ze die brutaal geroofd hadden van de bevolking in West-Indië. Toch dwaalden Freeks gedachten steeds af. Zijn moeder had gelijk. Zij werkte zich uit de naad en wat deed hij voor de kost? Ook zonder dat zijn moeder hem een nietsnut noemde, voelde hij zich een mislukkeling.

Na de dienst barstte het feest los met klokgelui en vuurwerk. Overal waren pektionnen aangestoken. Heerlijk om je even bij op te warmen. Maar de vreemde kou die hij voelde omdat Lisa er niet was, werd er niet door verdreven.

Ze besloten om vlak bij het stadhuis naar de optocht te gaan kijken. Dat was een goede keus, want al na korte tijd kwam de stoet voorbij. Voorop liepen de vendelzwaaiers van de schutterrij, gevolgd door hooggeplaatste heren in open rijtuigen en enkele trommelaars. Ten slotte, bijna achteraan, volgde het rijtuig met Piet Hein.

Freek slikte toen hij deze dappere man van zo dichtbij zag. Hij droeg een prachtig bewerkt kostuum met een witte kanten kraag. En op zijn borst pronkte de gouden ereketting die hij van de prins gekregen had.

‘Piet Hein is mijn held,’ verzuchtte Willem. ‘Als ik zo’n overwinning behaald had, hield je nog meer van me, hè Geertje?’

Freek wreef in zijn handen. ‘Ik heb het koud gekregen. Laten we wat gaan drinken.’ De vrolijkheid van een herberg zou hem goed doen.

Terwijl ze naar De Drie Zwaantjes liepen, hield Willem Freek ineens tegen.

‘Wat is er?’ vroeg hij verbaasd.

‘Jij wilt dat steegje niet in kijken,’ zei Willem resoluut.

‘Waarom niet?’ vroeg Freek. Hij rukte zich los uit Willems greep.

‘Dat vertel ik je straks.’

Natuurlijk keek Freek wel.

Het werd donker voor zijn ogen. Hij hapte naar adem.

‘Lisa!’

Daar stond ze, te zoenen. Met wie in godsnaam? Hij zag er goed gekleed uit. Was dat soms de zoon van de familie waar ze werkte als meid?

Lisa maakte zich los uit de omhelzing. ‘Freek, ik...’

Maar hij draaide zich om, sjarde nog even aan zijn draailier in een gespeeld onverschillig gebaar en trok Willem en Geertje mee, die verbijsterd hadden toegekeken. ‘We gingen toch bier drinken? Ik lust wel wat sterkers.’

Was het ooit zo druk geweest in De Drie Zwaantjes? Iedereen stond hutjemutje tegen elkaar en er hing een zurige, vochtige warme lucht. Het was feest, maar Freek voelde zich alsof hij vanuit een glazen grafkist toekeek. Eentje die gevuld was met vrieslucht.

‘Op Piet Hein!’ klonk het.

‘Op Frederik Hendrik, dat die prins eens ballen laat zien!’

Terwijl er werd geklonken en gelachen, voelde Freek zich steeds beroerder. Voor wie was dit feest? De zilvervloot? Hij had niks. Geen geld, geen werk, geen liefde en zelfs zijn moeder zag hem liever gaan.

Hij merkte dat Geertje hem bezorgd aankeek. ‘Speel wat,’ zei ze. ‘Toe, dat helpt.’

Muziek maken? Het leek hem bizar. Toch deed hij wat ze vroeg. Hij kende wel wat tranentrekkers, maar geen lied dat aan zijn eigen ontgoocheling kon tippen. Wat was Lisa een bedriegerster. Ze was minder waard dan de ratten in de grachten, de luizen in de strozakken en de etterbulten van pestlijders. Een eindeloze

stroom vloeken cirkelde rond in zijn gedachten.

Geertje had gelijk; misschien zou muziek helpen.

In een hoek van de herberg vond hij een ton om op te zitten. Hij haalde zijn draailier uit de tas en legde hem op zijn schoot. Al snel verstomde het kabaal van de gasten, toen ze de sonore ondertoon en de slepende aanslag van zijn instrument hoorden. De muziek voerde hen mee in afwisselend droeve en vrolijke liederen. En wie de liedjes kende, zong mee.

Toen hij even pauzeerde, werden Freek, Willem en Geertje van alle kanten getrakteerd.

‘Geef mij maar brandewijn,’ zei Freek.

Hij goot de drank in een teug naar binnen, zodat zijn slokdarm ervan prikte. Hoe had hij zich zo kunnen vergissen? Hoe had hij zo stom kunnen zijn om van Lisa te houden? Hij hoopte dat hij nooit één traan om haar zou laten.

En toen werd zijn blik getroffen door een plakkaat aan de muur. ‘Ga eens opzij,’ zei hij tegen Geertje.

Ze keek verbaasd, maar deed wat hij vroeg. Freek ging staan.

‘Luister eens, allebei.’ En hij las het plakkaat voor: ‘Holland zal zegevieren! Word soldaat en dien bij het staatse leger. Kapitein Van Wijngaerden zoekt voor zijn compagnie in Woerden rekruten. Ook jongens vanaf vijftien jaar zijn welkom als knecht van de officieren. Meldt u aan op dinsdag 16 januari bij...’

‘Dat is vandaag!’ onderbrak Willem zijn vriend. ‘Dat is geen toeval. Die kapitein is de vriend waar heer Koster over sprak.’

‘Ik ga,’ zei Freek.

‘En ik ga mee,’ zei Willem.

‘Het leger!’ Geertje ging voor de jongens staan met een verschrikte blik in haar ogen. ‘Willen jullie dan echt bij het leger?’

Freek en Willem knikten, ietwat beduusd door de heftigheid in haar stem.

‘Jullie zijn gek. In de oorlog kun je doodgaan,’ riep Geertje. ‘Hebben jullie die vreselijke verhalen niet gehoord?’

‘Alleen God bepaalt wanneer we doodgaan,’ was Willems resolute antwoord. ‘En deze oorlog is een heilige oorlog voor God en de republiek. Het is goed dat prins Frederik Hendrik tegen die papen vecht.’

‘Misschien wil hij de moord op zijn vader wreken,’ zei Freek. ‘Willem van Oranje is tenslotte in opdracht van de Spanjaarden doodgeschoten.’ Hij dacht aan zijn eigen vader. Die was vorig jaar gestorven aan de tering. Freek zag hem weer voor zich, hoestend en naar adem happend, terwijl het koortszweet langs zijn uitgemergelde gezicht droop. Hij miste hem enorm, maar voor zijn vader was de dood een bevrijding geweest. Zijn dood viel niet te wreken. Kon dat maar, verdriet van je af vechten, tot je alles kwijt was.

‘Je hoeft nergens bang voor te zijn,’ zei Willem tegen Geertje. ‘Jongens van onze leeftijd hoeven niet te vechten. Die zijn er om laarzen te poetsen en paarden te verzorgen.’

Freek snoof. ‘Nog een voordeel: dan is moeder eindelijk van me af.’ En dan kan ik Lisa vergeten, dacht hij erachteraan.

‘Maar soldaten zijn tuig!’ riep Geertje, zo hard dat sommige mensen om hen heen opkeken ondanks het feestlawaai in de kroeg. ‘Daar horen jullie niet tussen.’

Hij was gaan staan en stopte zijn draailier terug in de tas. Hij had zijn besluit genomen. Hij wilde weg, ergens opnieuw beginnen, de ellende hier achter zich laten en zeker weten dat hij Lisa niet zou tegenkomen in een of ander duister steegje.

‘Het is winter, in het voorjaar is er weer volop werk op het land. De republiek is rijk,’ probeerde Geertje nog, maar de standvastigheid in haar stem zwakte af en ze liet haar armen verslagen hangen. Blijkbaar drong het tot haar door dat de jongens het

meenden. Ze staarde Willem met grote ogen aan, haar mond zakte onthutst een beetje open. Ze greep zijn handen. ‘Kom je terug?’

‘Tuurlijk,’ antwoordde Willem, ‘ik ben voor altijd van jou! Maar maak je niet druk, voor je het weet hebben we die papen verslagen en ben ik weer thuis. De prins heeft met de schatten van de zilvervloot genoeg geld om een onoverwinnelijk huurleger op de been te brengen. Vlamingen, Engelsen en Duitsers staan te popelen om hun graantje mee te pikken. En Hollanders zoals wij zouden het zelfs voor niets doen.’

‘Misschien jij, maar ik toch mooi niet,’ zei Freek.

Toen maakte Geertje haar halskettinkje los, een erfstuk van haar grootmoeder, en legde het in Willems hand. Zacht vouwde ze zijn vingers eromheen. ‘En ik ben bij jou, waar je ook bent.’

Willem drukte haar liefkozend tegen zich aan.

‘We brengen jou eerst naar huis, Geertje,’ besliste Freek. ‘Daarna gaan we de ronselaar van kapitein Van Wijngaerden opzoeken.’

‘Misschien ben ik toch te klein,’ grapte Willem.

Maar alle drie wisten ze dat er geen weg terug meer was.